

Kulturhistorisk Museum Randers

Stemannsgade 2 - DK - 8900 Randers - Telefon 86 42 86 55 - Fax 86 41 86 49 - Hjemmeside: www.khm.dk - Email: khm@khm.dk

BERETNING

KHM 2473 Basager

Harridslev by, Harridslev, matr. nr. 10k

Harridslev Sogn

Støvring Herred

Århus, tidligere Randers amt.

Stednr. 140905-

Sb.nr.

Kuas j.nr. 2003-2122-1261

Indhold

Abstract	3
Undersøgelsens forhistorie.....	3
Administrative data	4
Øvrige data.....	5
Topografi, terræn og undergrund	5
Målesystem	8
Udgravningsmetode	8
Undersøgelsens resultater – Resumé.....	9
Undersøgelsens resultater	9
Litteratur.....	12
Fremtidigt arbejde (dato og underskrift).....	13

Abstract

Der blev ved undersøgelsen erkendt flere stolpehuller og gruber fra Yngre bronzealder og et grøftsforløb, dette daterer sig formentligt til middelalder eller nyere tid. Der blev undersøgt 141 stolpehuller, 5 kogestensgruber, 10 plamager med kulturlagsrester, 26 gruber hvoraf to var keramikførende. Af stolpehullerne blev der udredt to mulige hustomter.

Bevaringsforholdene på pladsen var nogle steder temmelig dårlig, derfor de fragmenterede hustomter.

Undersøgelsens forhistorie

Nørhald Kommune orienterede d. 23.02.2006 Kulturhistorisk Museum om lokalplanforslag vedrørende et areal ved Basager (lokalplan nr. 77). Det blev af museet skønnet nødvendigt at gennemføre en prøvegravning, da stedets topograf er af en karakter, der erfaringsmæssigt er velegnet til forhistoriske bosættelser, og da der i forvejen var kendte fortidsminder i umiddelbar nærhed af det berørte areal.

Prøvegravningen førte til afdækning af spor fra en boplads. Bopladsen daterer sig til den yngre del af bronzealderen, men dog næppe den seneste del af bronzealderen. Det var muligt, at afgrænse et areal på godt 3000m², hvor fortidssporene var mest koncentreret.

Efter forundersøgelsen blev det besluttet at foretage en egentlig udgravning på lokaliteten.

Udgravningens begrundelse var først og fremmest at afdække og registrere de fortidsminder, der var erkendt i forbindelse med søgegrøfterne. I en lidt større sammenhæng ville en udgravning på Basager kunne kaste lys over området syd og sydøst for Harridslevs forhistorie. Der er ved flere lejligheder fundet og udgravet anlæg fra Yngre bronzealder og Førromersk jernalder i nærheden.

Det viste sig ved selve udgravningen at der trods ringe bevaringsforhold var spor efter en forhistorisk bebyggelse. Der er tale om et gårdsanlæg der med stor sandsynlighed daterer sig til den ældste del af Yngre bronzealder.

Lokaliteten ligger ca. 2,5km vest for lokaliteten Kildevældet (KHM 1015) og Kildevældet II (KHM 1704), og ca. 100m syd for Purager (KHM 1065)

Kort over lokaliteten

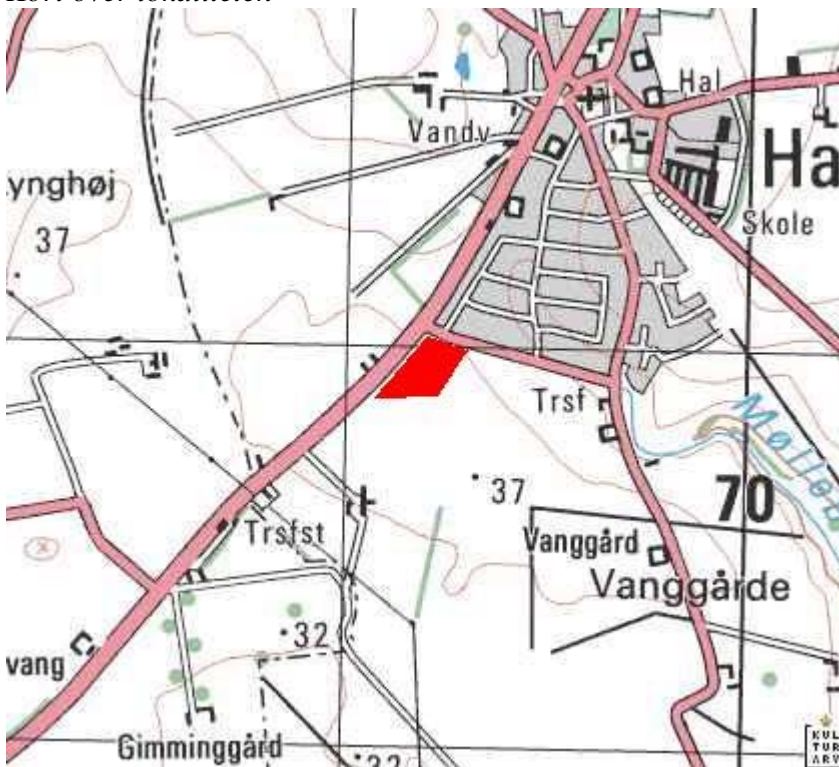

Fig. 1: Fundlokaliteten på 4cm-kortet (1:25.000, gengivelse ikke målfast). Rød markering angiver lokalplanarealet, der er blevet undersøgt med søgegrøfter, og hvor der efterfølgende blev åbnet udgravningsfelter.

Administrative data

Udgravningen blev iværksat på baggrund af Museumslovens kap. 8 § 23 – 27, der omhandler samarbejde i planlægningsfasen mellem museet og planmyndighederne samt undersøgelse af den arkæologiske kulturarv.

Udgravningen blev varetaget af Kulturhistorisk Museum Randers (KHM).

Se mappen ”tekst” i ”Arkæologiske sager” under ”KHM 2473” her findes budgetskema, sagsgang o.s.v.

Oldsager, original dokumentation, videnskabelige prøver m.v. opbevares på Kulturhistorisk Museum Randers. Her vaskes og nummereres fund, inden de stilles på museets magasin.

Øvrige data

Bygherre / anlægsmyndighed:

Nørhald Kommune

Teknik og Miljø

Udbyhøjvej 483, Tvede

8900 Randers

Kommunens kontaktperson: Lars Dyrskjøt

Udgravningsansvarlige:

Museumsinspektør Cand. Mag. Merete Holm og arkæolog BA. Lars Rasmussen. I øvrigt deltog cand.mag. Julie Lolk og stud.mag. Anne Østergård Jensen.

Øvrige samarbejdspartnere:

Maskinhjælp til forundersøgelsen den 24.-25.04.2006 blev leveret af Entreprenørfirmaet Erik Pedersen, Ørsted.

Maskinhjælp til selve udgravningen blev leveret af E.M.S. Entreprenørfirma v. Michael Skjøtt, Hadstenvej 98, 8900 Randers.

Topografi, terræn og undergrund

Lokaliteten er beliggende ca. på kote 35-37, på den nordvestlige kant af et plateau, som mod nordvest leder ned til Møllebækken, der løber i en Nord-sydlig retning ca. 1,5km derfra.

Undergrunden på stedet består af stift, gult moræneler.

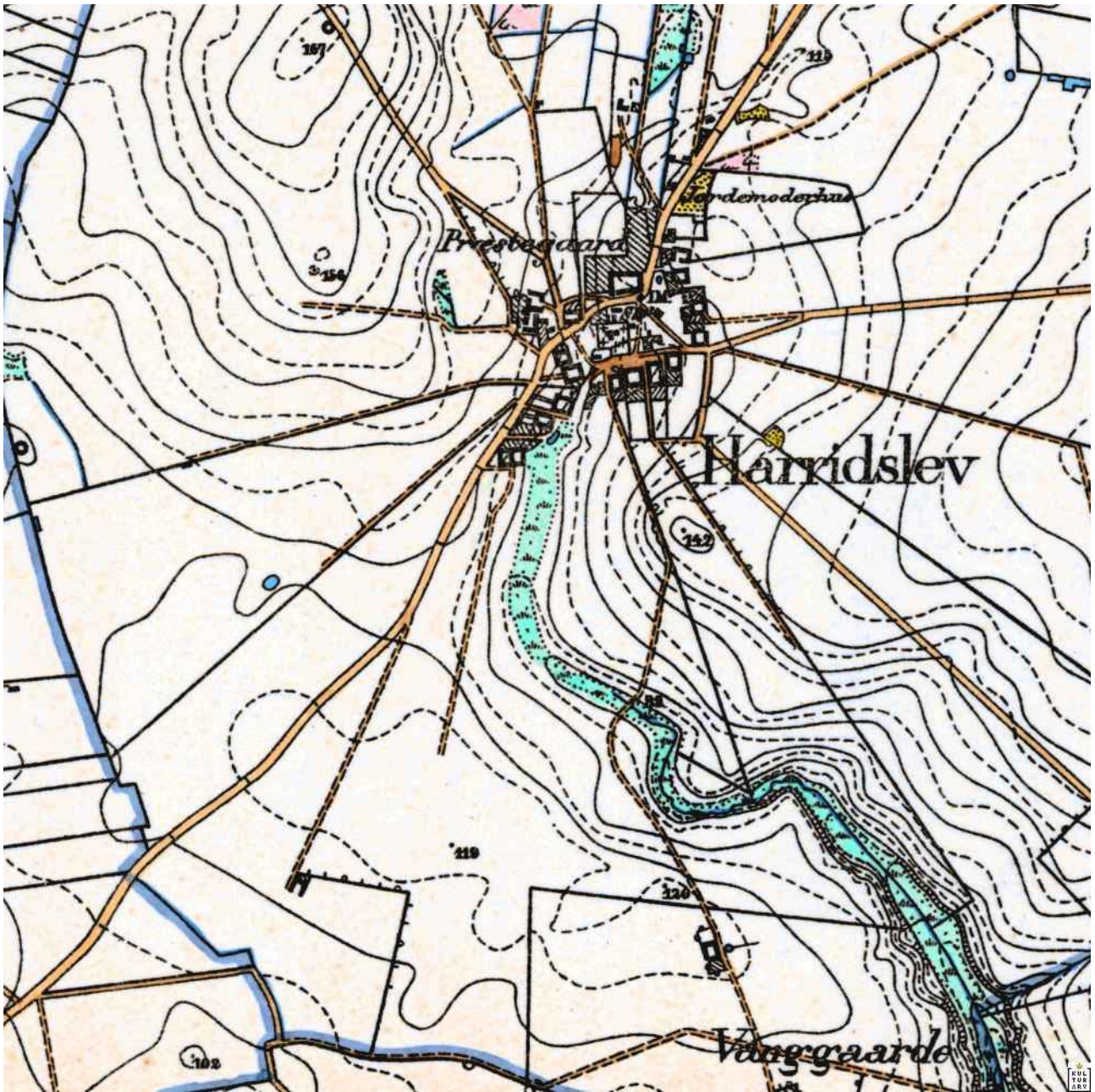

Fig. 2 Målebordsblad 1:20.000 Harridslev, gengivelse ikke målfast (jf. 1:20.000 målebordsblad 1842-1899).

Andre fund og fortidsminder

Kort over lokaliteten med de nærmeste kendte fund og fortidsminder:

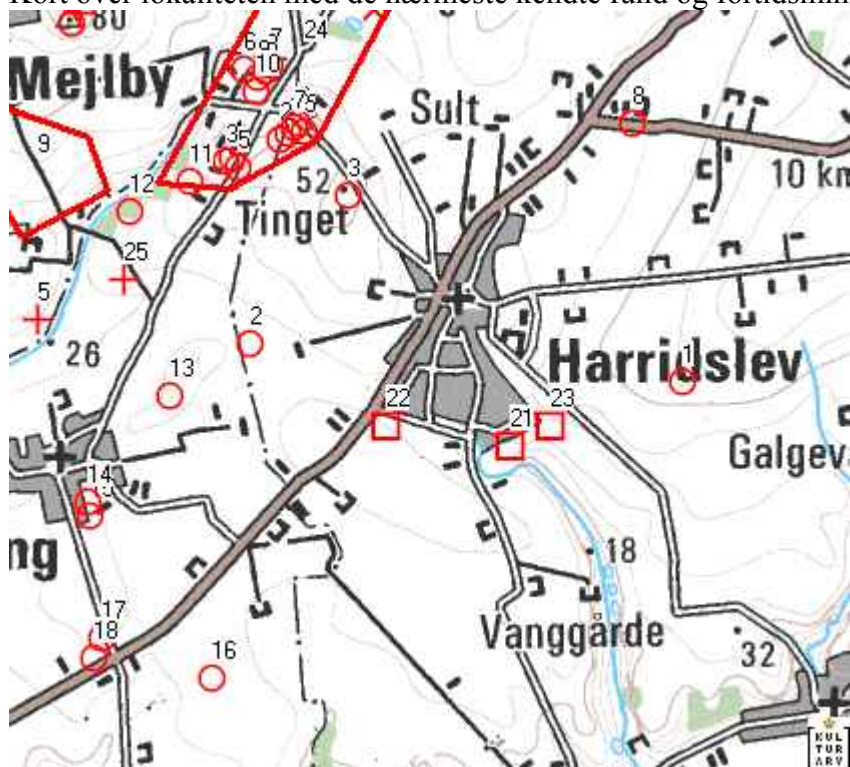

Fig. 4: Registrerede fortidsminder i omgivelserne af fundlokaliteten, på 1cm-kortet (1:100.000).

(gengivelse ikke målfast.)

Som det fremgår af kortet ovenfor, er der forskellige typer markeringer. En □ markerer bebyggelse (nr.22 henviser til Purager og nr. 21 og 23 henviser til Kildevæddet. Se evt. under afsnittet forhistorie), en O placerer en gravhøj, et + er en grav og et x er et løsfund, hvilket vil sige en genstand fundet uden den kan knyttes til en nedgravning. Den store markering som indrammer flere af lokaliteterne er udpeget i forbindelse med den landsdækkende kortlægning af arkæologiske kulturarvsarealer af national betydning. Herved bliver de arealer i Danmark udpeget, som der er stor sandsynlighed for, at der gemmer sig værdifulde fund. Den endegyldige klassifikation af arealet som særlig bevaringsværdigt afventer en samlet vurdering. Ved siden af de forskellige markeringer står et tal, som henfører til sognebeskrivelsen. Sognebeskrivelsen er et omfattende materiale, der befinder sig på Nationalmuseet. Materialet består af både tekster og kort. Sognebeskrivelsen blev grundlagt i 1873, hvor man begyndte de såkaldte "herredsrejser". Resultatet blev en systematisk og landsdækkende optegnelse af de danske fund og fortidsminder.

Hver lokalitet er forsynet med et nummer, der refererer til et punkt på et tilhørende kort. Antallet af numre pr. sogn varierer meget. Både de sløjfede og de eksisterende fortidsminder er registreret. Derfor kan man finde oplysninger om langt flere gravhøje m.v. end dem, der er bevaret i dag. Alle de fund, der er dukket op i tidens løb, er blevet tilføjet som nye numre i Sognebeskrivelsen. Det er altså et levende og stadig voksende arkiv.

Målesystem

Alle prøvegrøfterne og de tre udgravningsfelter er målt ind og tegnet med GPS, der henvises til de relevante data-filer(Mapinfo). Se mappen Tegninger under KHM 2473 Basager.

For en ordens skyld skal det nævnes, at felt 1 og 2 blev sammenlagt efter afslutningen af udgravningsarbejdet i felt 1, så de to felter på oversigtsplanerne fremstår som ét stort felt.

Udgravningsmetode

Prøvegravningen omfattede anlæggelse af prøvegrøfter med ca. 15m indbyrdes afstand og orienteret i omtrent nordøst-sydvestgående retning (parallel til markskellet ud mod Udbyhøjvej). Hvor det var nødvendigt, for at opnå et bedre grundlag til bedømmelse af de fundne anlægsspor, blev søgegrøfterne udvidet. Søgegrøfterne blev gravet med en 2m bred rabatskovl. Der blev ved forundersøgelsen anlagt 6 søgegrøfter.

Nedenfor ses et billede af de ved forundersøgelsen anlagte søgegrøfter.

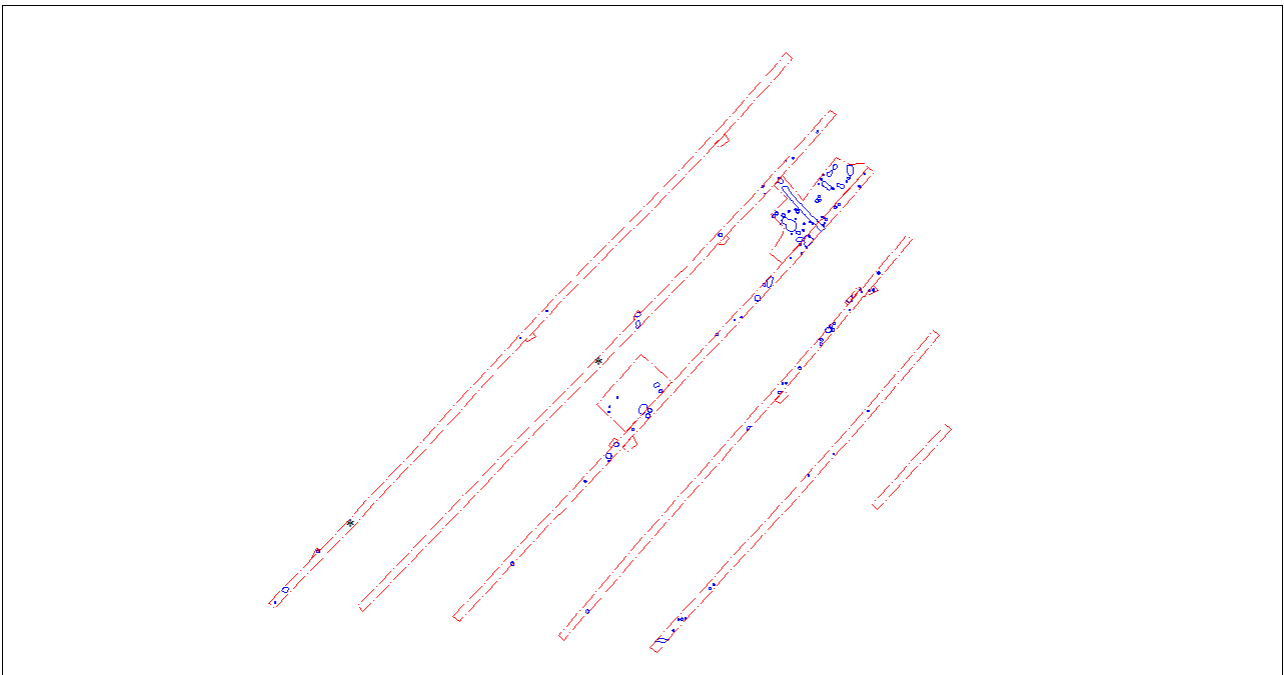

Fig. 3

Der blev ved fladeafrømningen af udgravningsfelterne åbnet tre felter benævnt fra felt 1 til felt 3. Felt 1 var en videre afrømning af den større udvidelse fra prøvegravningen, felt 2 lå placeret 6-10 meter mod øst i forhold til felt 1. Disse to felter blev til at begynde med adskilt af et muldjords depot. Dette blev siden fjernet og mulden lagt ud i felt 1.

Det tredje felt lå placeret syd for felt 1 og indeholdt hovedsageligt et mindre aktivitetsområde med tre kogeuber.

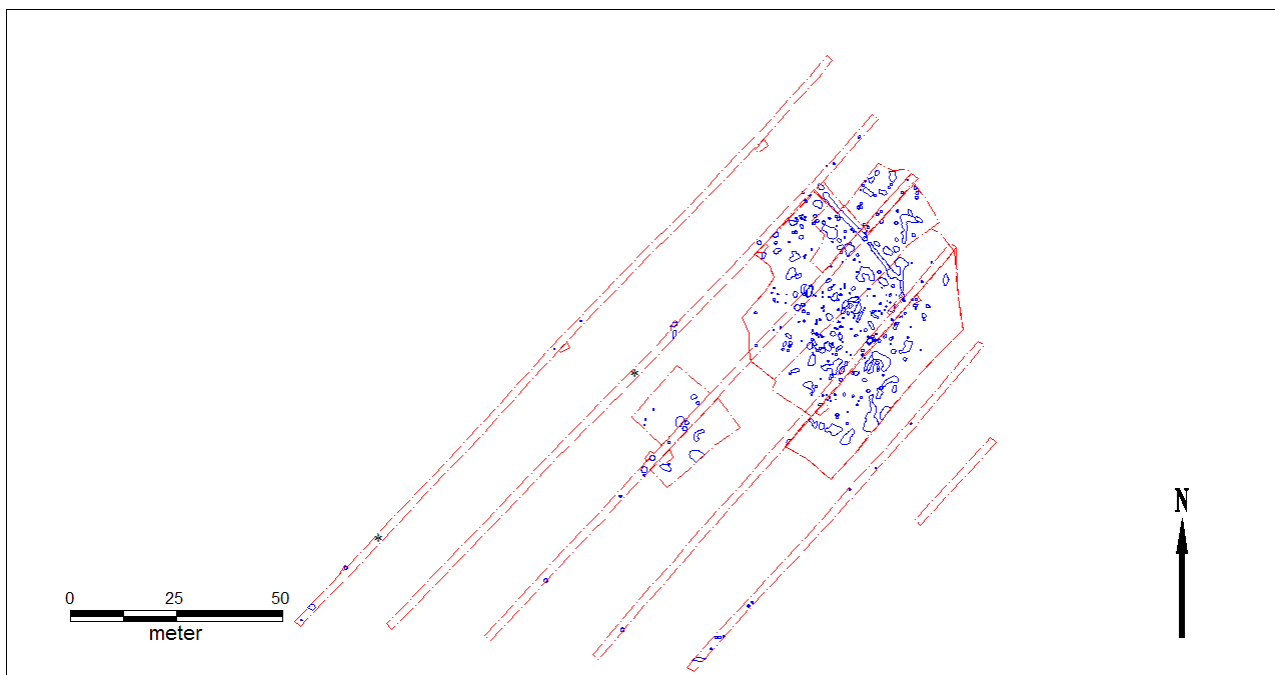

Fig. 4

Fyldskifter, tolket som anlæg, er henført til som A-nr. Tolkninger af konstruktioner (huse, gårdsanlæg osv.) bestående af anlæg er ligeledes givet A-nr. Genstande fra udgravningen er registreret som x-nr. Trækuls- og jordprøver er gemt som D-nr. Fotolisten er fortløbende, startende med film 1, billede 1. Det er registreret, i hvilken form fotodokumentationen foreligger (digitalt eller analogt). Flade- og profiltegninger er registreret under T-nr., og det er anført på tegningen, i hvilket målestoksforhold, de er udført.

Oldsager, original dokumentation, videnskabelige prøver m.v. opbevares på Kulturhistorisk Museum Randers. Her vaskes og nummereres fund, inden de stilles på museets magasin. Kun et udvalg af de genstande, museet finder hvert år ved udgravninger, bliver udstillet. De fleste udgravningsresultater bruges først og fremmest i videnskabelige rapporter i sammenhæng med de øvrige fund, der gøres i museets ansvarsområde. En del af museets udgravninger bliver omtalt i populær form i museets årbog, der udkommer årligt. Det er muligt at få fremvist eventuelle genstande fundet ved udgravningen efter henvendelse til museets arkæologer.

Undersøgelsens resultater – Resumé

Der blev ved undersøgelsen erkendt flere stolpehuller og gruber fra Yngre bronzealder og et grøftsforløb, dette daterer sig formentligt til middelalder eller nyere tid. Der blev undersøgt 141 stolpehuller, 5 kogestensgruber, 10 plamager med kulturlagsrester, 26 gruber hvoraf to var keramikførende. Af stolpehullerne blev der udredt to mulige hustomter.

Undersøgelsens resultater

Der blev ved forundersøgelsen på matrikel nr.10k Harridslev by, Harridslev fundet spor af fortidsminder i form af bopladsspor fra Yngre bronzealder / Ældre førromersk jernalder.

Bopladsspor vil i dette tilfælde sige stolperhuller, affaldsgruber og enkle kogegruber. Desuden fandtes der også en grøft. Der blev ved forundersøgelsen fundet lidt keramik i en af affaldsgruberne. Den fundne keramik (X0002) er et stort skår af et kar med hul i bunden. Disse kar fortolkes traditionelt som "ostefremstillingskar" og tanken om kreaturhold i området i forhistorisk tid er ikke fjern. Som det fremgår af figur 2 har der være adgang til Møllebæk og omkringliggende engarealer mod øst og betydningen af Basager oversættes til "fed jord."

Bevaringsforholdene på pladsen var i nogle områder ret dårlige, blandt andet var undergrunden, ved prøvegravningen, meget fugtig i et bredt bælte på tværs af feltet. I dette område fandtes dels mange reelle stolper men også mange "anlæg" som må fortolkes som muldpletter eller små naturlige forsænkninger i undergrunden. Andre steder i udgravningsfeltet var nedslidning et relativt stort problem, så der var oftest i disse områder ikke bevaret mere end ca. 8-12cm af stolpehullerne.

Det er ret sikkert at der i området har ligget et gårdsanlæg fra bronzealderen, men desværre er husene dårligt bevaret.

Der er undersøgt fem kogestensgruber i forbindelse med udgravningen. De fire af dem lå tæt sammen i det lille felt mod syd så der kan være tale om et aktivitetsområde lidt syd for den egentlige bebyggelse. Desuden er der undersøgt to keramikførende affaldsgruber, desværre ikke i den forstand at de bugnede med daterende keramik. Affaldsgrube A0033 indeholdt kun tre meget ukarakteristiske skår, som ikke er hjemtaget. Den eneste af gruberne på pladsen med brugbare fund var således affaldsgrube A0008, hvor skåret af ostefremstillingskaret (X0002) blev fundet. Der var desuden en stor mængde håndstore sten i gruben.

Anlæg på pladsen

Der blev i store træk fundet stolpehuller, gruber og kogestensgruber, her under er de mest interessante anlæg og konstruktioner beskrevet.

A0016 kogestensgrube

Kogestensgruben var 110cm i diameter og dybden var 29cm. Fylden bestod af hånd- til hovedstore sten og mørkebrunt let trækulsfarvet leret sand iblandet fragmenter af ildskørnede sten.

A0017 kogestensgrube

Kogestensgruben var 80cm i diameter og dybden var 16cm. Fylden bestod af hånd- til hovedstore sten og mørkebrunt let trækulsfarvet leret sand iblandet fragmenter af ildskørnede sten.

A0018 (A0031 og A0032) kogestensgrube / Grube

Selve kogestensgruben betegnes A0032 Kogestensgruben var ca. 100cm i diameter og dybden var 32cm. Fylden bestod af håndstore sten og mørkebrunt let trækulsfarvet leret sand iblandet fragmenter af ildskørnede sten. I den yngre og skærene grube(A0031) op til A0032 var fylden homogent gråbrunt sandet ler indeholdende nogle lag af heterogent gulbrunt sandet ler og sortbrunt sandet ler iblandet trækul.

A0019 kogestensgrube

Kogestensgruben var 70cm i diameter og dybden var 28cm. Fylden bestod af hånd- til hovedstore sten og mørkebrunt let trækulsfarvet leret sand iblandet fragmenter af ildskørnede sten.

A0008 affaldsgrube

Affaldsgruben var en stor relativt fladbundet grube med fyld af mørkebrunt let trækulsfarvet leret sand. Grubens diameter var ca. 3-3,5m og dybden var ca. 25cm. I fylden var der en del håndstore sten. Desuden blev der fundet et antal meget fragmenterede keramikskår. Disse er ikke hjemtaget. Det er X0002 derimod, dette skår var et bundskår fra et større kar med en såkaldt urtepotte gennemboring i bunden. Der er altså tale om et kar der funktionsmæssigt knytter sig til fremstilling af ost.

A0202, muligt hus

Huset består af følgende stolpehuller: A0063, A0089, A0092, A0096, A0098

Husets dimensioner er som følger, der er bevaret 8 m i længden og 4m i bredden mellem stolperne. Den egentlige længde på huset er svær at sig noget sikkert om, dog kan man med forsigtighed anslå at huset ikke har været meget bredere end 6m. Der er 4m mellem de tagbærende stolper og tillægger man yderligere én meter fra de tagbærende i hver side ud til vægforløbet, giver en maksimal brede på 6m.

Husets stolper har fyld af mørkebrunt til gråbrunt sandet ler. Det skal indskydes at stolperne er noget forskellige i dybde og diameter, så trods fyldens rimelige sammenlignelighed er huset lidt usikkert.

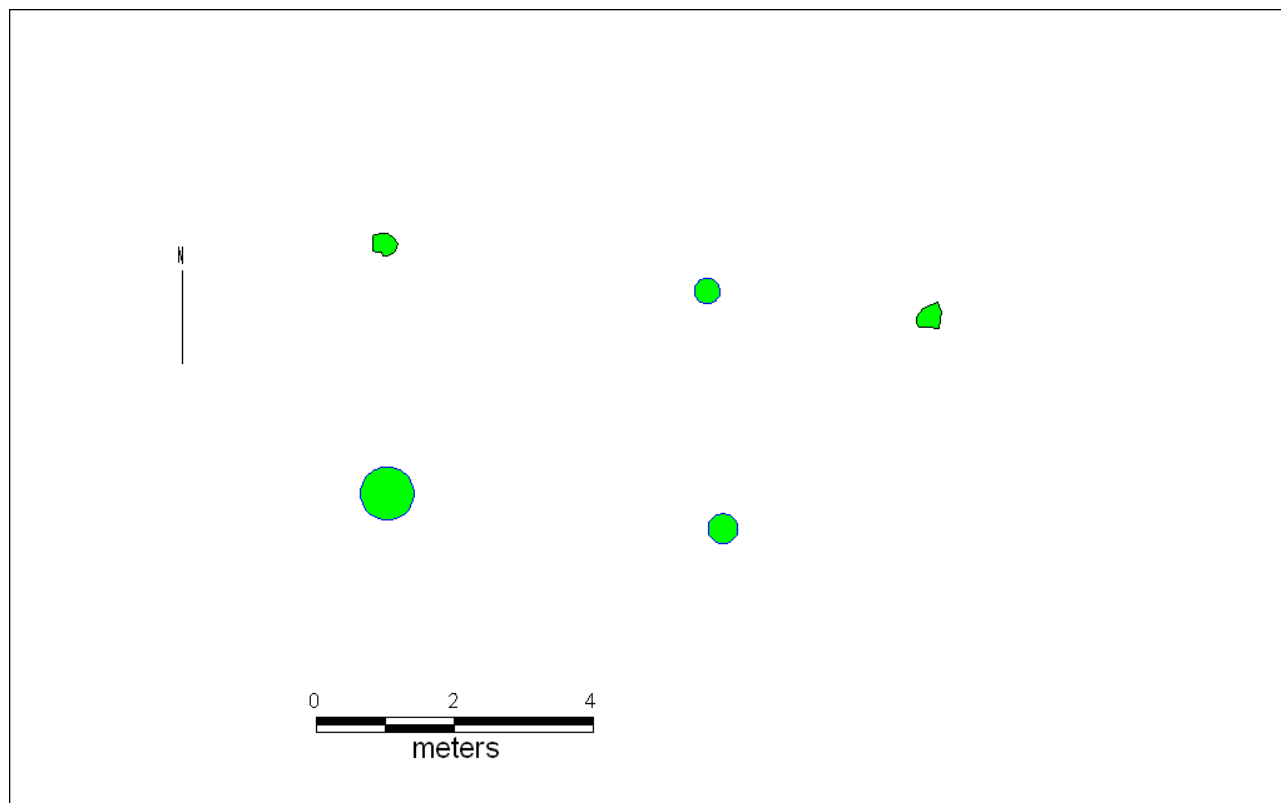

Fig. 5, hus A0202

A0203 muligt langhus/gavlende

Det mulige hus består af følgende stolpehuller: A0081, A0082, A0084, A0085, A0086, A0087.

Huset eller gavlenden er kun bevaret i en længde på ca. 3,5m og i bredden ca. 2m fra vægforløbet til de tagbærende stolper. Der er muligvis tale om et midtsule hus med en ret snæver brede på ca. 4m.

Det skal siges at huset er meget usikkert.

Der er i området tale om en ret massiv nedslidning, så bevaringsforholdene var ikke de bedste.

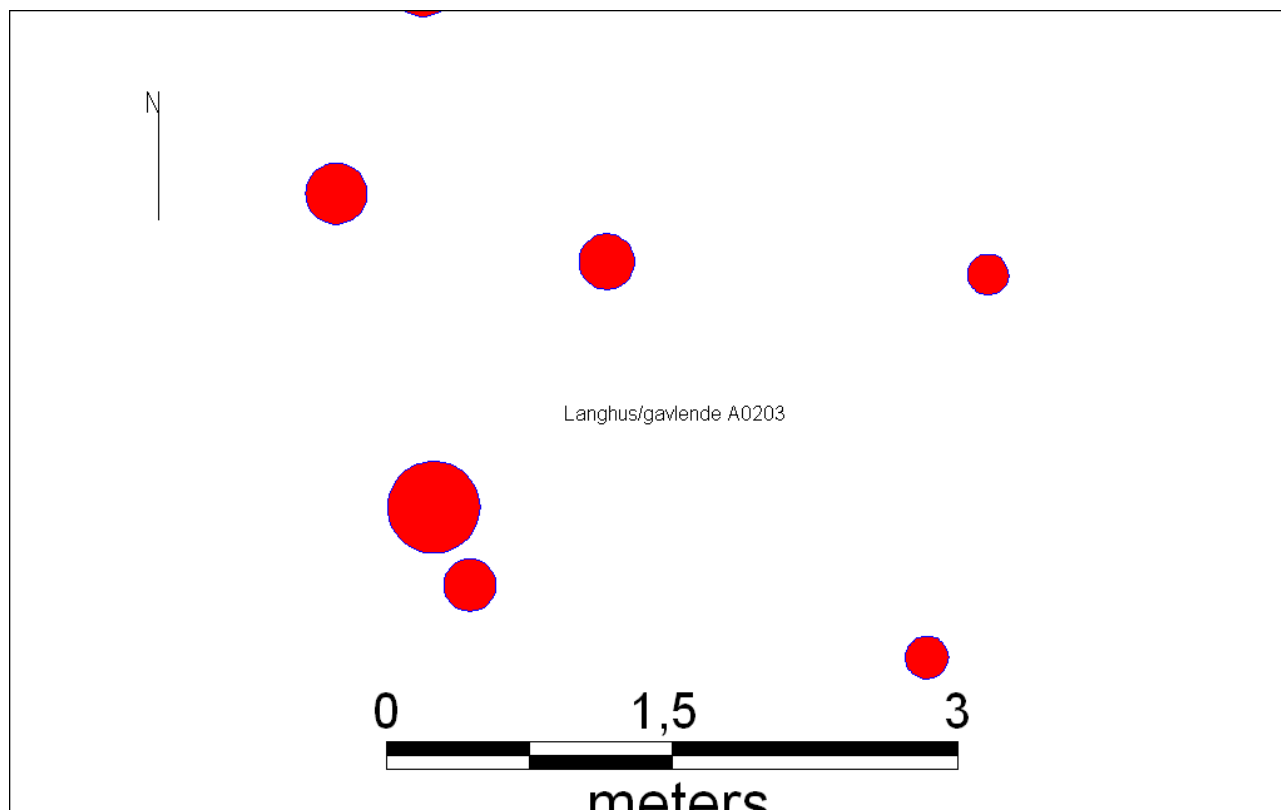

Fig. 6, hus A0203

Litteratur

Berthelsen, John Brinch et al. 1996:

Bronzealderens bopladser i Midt- og Nordvestjylland. De arkæologiske Museer i Viborg Amt.

Ethelberg, P., m.fl. 2003:

Det Sønderjyske Landbrugs Historie. Jernalder, Vikingetid & Middelalder. Skrifter af Historisk Samfund for Sønderjylland Nr. 82

Jensen, Jørgen 2002:

Danmarks Oldtid. Bronzealder. Gyldendal.

Fremtidigt arbejde (dato og underskrift)

Bebyggelsens udbredelse er ikke afgrænset, mod hverken øst, vest, dog tynder fundene af forhistoriske anlæg ud mod syd. Det må formodes at bebyggelsen strækker sig længere mod både øst og vest. Der er udgravet lidt mod nord, i Tværvejens tracé, den nuværende landsby afgrænser mulighederne for at undersøge bebyggelsens udstrækning videre mod nord.

Stedets videre udvikling i Yngre førromersk jernalder, og længere frem i forhistorisk tider, er ligeledes et åbent spørgsmål, tillige med bebyggelsens indre struktur i denne tid.

Randers 14/08/2006

Arkæolog BA. Lars Rasmussen